

- 01.-Lyna Jozef.-'Het graafschap Loon', 1956, blz.27.
- 02.-Onder de bescherming van Laurentius zijn er in Limburg 8 parochies, in Antwerpen 5, in Brabant 7, in Oost-Vlaanderen 5 en in West-Vlaanderen 8.
- 03.-de Borman Camille (1837-1922).-'Chronique de l'abbaye de Saint-Trond', deel 2, Luik 1877, blz.131:
'tempore hujus abbatis Thietfridi, illustris femini donna Bertha, vidua et Deo sacrata, comitissa Flandrie.....quod ut Arnulfo illustri viro, filio suo, Flandrensi comit'.
 Vertaling: *In de tijd van abt Thietfried, werd de door-doorluchtige dame Bertha, weduwe en God toegewijd, gravin van Vlaanderen.....hetgeen aan de doorluchtige heer Arnulf, haar zoon, graaf van Vlaanderen.*
 Gravin Bertha van koninklijke afkomst, was de gravin van Valenciennes. Ze zou gehuwd geweest zijn met Garnelus, 956-963, graaf van Avernas en Valenciennes. Haar zoon was Arnulf, graaf van Valenciennes, +1011. Zij kon, hoe dan ook, over een gedeelte van de Brustemse tienden beschikken. De andere giften schonk haar zoon aan de abdij. Wij hebben getracht een stamboom samen te stellen. Maar wegens gebrek aan documenten, berust deze soms op gissingen. Eén zaak is zeker de graven van Loon stammen af van de oude Karolingische bestuursadel. Gravin Bertha zou dus een familieband met één der eerste graven van Loon hebben. Maar wie zij eigenlijk was, vonden wij niet.
- 04.-Het bos van Nieuwenhoven is een deel van Bruderholt, geschonken door graaf Arnulf van Valenciennes op verzoek van zijn moeder gravin Bertha in juli 967. Daar werd omstreeks 1300, het speelhof van de abdij gebouwd, daarvan de naam 'nieuwen hove'. Nu is het een provinciaal domein. Volgens de abdijskroniek werd dit eigengoed *Bruderholt* verpacht aan twee broers uit Brustem, Lambert en Gerard in de 12e eeuw. Zij moesten viermaal per jaar hout leveren.
- 05.-Bussels Mathieu.-'Brustem voorheen.-Jubileumboek Brustem-Ordingen: 1896-1946'. Brustem, 1946.
 De tienden behoorden tot het Loonse Huis. Bertha beschikte over een gedeelte ervan en schonk dit aan de abdij. Volgens de abdijskroniek was zij van koninklijke afkomst.
- 06.-Haar gebeente werd bij de afbraak van de abdijskerk ontdekt en in 1811 overgebracht naar een zijkapel van de O.L.V-kerk. In een steen was gebeiteld: *'Ossa Berthae commitas sae. Obiit 967. Remigius van Passel et Egidius Knops, praefati monasterii religiosi'*. Deze steen verdween bij het plaatsnemen van een nieuwe vloer. Nu ligt er een tegel met: *'Ossa Berthae commitessae'*.
 Haar lof wordt bezongen in volgende regels van de kroniek van de Trudo-abdij:
*De godgewijde Bertha verwierf de hemelse trofee.
 Verplaatst werd pas haar graf; ze rust hier nu in vree.
 Haar gedachtenis zal 't klooster vroom bewaren.
 Haar koninklijke afkomst liet haar eer en roem vergaren.
 Toch werd ze nimmer trots op 't adellijke bloed.
 Erg deugdzaam was ze en bedachtzaam van gemoed;
 Ze schonk zichzelf aan God; goedhartigheid, alom betoond,
 Verdienste haar een onvergankelijk, hemels loon.*

Giselbrecht I, graaf van Masau, Darnau en Lomme.
840-870.

x Ermengarde, d.v. Lotharius I (840-855).

/

Renier I Langhals 870-+916 Meerssen Gerulf
hertog van Haspengouw
hertog van Lotharingen in 910

/

/

Giselbert II Renier II Thierry I

Walger
hert.v. Lotharingen 916-+939 Andernach +932
x Gerberga, d.v.
Hendrik I v. Duitsl.

/

Hendrik, overleden. /

gr.v.Henegouwen
gr.v.Teisterbant
898-936 +944

/

/

dochter Renier III Rodulf x Richilde Radbad Otto
939-+960 952 Hoch+Loon gr.v.Teiserbant
gr.v.Haspengouw 944-975 gr.v.Loon
x Nevelong 944-+958
938-950
gr.v.Heneg. bouwde in 956 aangeslagen
burcht te Loon gebied in 953.

/

Balderik I bis.v.Luik 956-959

Bertha, +967
x Garnelus Lodewijk
gr.v.Avernas gr.v.Loon
en Valenciennes en Maasland
956-963 +1000

/

Arnulf Giselbert I Arnulf Balderik II
v.Valenciennes gr.v.Loon gr.v.Haspeng. bis.v.Luik
en Maasland + c.1035 + 1021
1015-+na 1044
x Lutgard v.Namen

/

Emmo Otto
1045-1125 1080
graaf van Loon graaf van Duras
x Swanhilde +na 1093 x Oda v. Duras

/

Arnold I Giselbert v. Duras

-E. Lavigne.-'Kroniek van de abdij van St-Truiden', deel I:
628-1138, 1988, blz. 221.

-Jos Moors.-'De graven van Loon', O.L.V.L., jrg. 1992.

-Marc Gevaert.-'Van Boudewijn tot Boudewijn', Globe 2002.
Ook Trudo was ze toegedaan,

*En heeft hem van haar goederen afgestaan:
Een hoeve, die ze bij Provin bezat,
Ook tienden, die z'in Brustem had,
Een bos in Melveren, bij ons stad.
Aanvaard goedgunstig, Vader Trudo, wat z' U bood,
En wees haar voorspraak bij de Heer, haar vreugde na de
dood.*

*Een tweetal dagen nog de zon in 't beeld van de Kreeft,
Toen zij, gelukkig tot haar laatste dag, op aard was uit-
geleefd.*

- 07.-Coenen J.-'Limburgse Oorkonden', Maaseik, 1932-1942.
- 08.-Charles J.L.-'La ville de Saint-Trond au moyen-age', blz.127
- 09.-Piot Ch.-'Cartulaire de l'abbaye de Saint-Trond', tome I,
blz.49.
- 10.-Wauters A.-'Table des diplomes imprimés relatifs à l'his-
toire de Belgique'.
- 11.-Bussels Mathieu.-a.w.
- 12.-a-Coenen J.-a.w.
-b-Gerits Trudo-Jan.-'De Sint-Laurentiuskerk van Brustem en
haar kunstpatrimonium in de late middeleeuwen', in O.L.
V.L., jrg.30, 1975, blz.105.
- 13.-a-Gerits Trudo-Jan.-a.w., blz.105.
b-A.A.A., I., Charter 138.
c-R.A.H.-Gemeente Brustem: schenkingsakte van graaf Arnold
IV aan de abdij van Averbode in 1231. Copie uit 1661.
- 14.-a-Gerits Trudo-Jan.-a.w., blz.106.
b-A.A.A., I., Charter 131.
- 15.-Jauche: een gemeente in Waals-Brabant op de Kleine Gete,
tussen Jodoigne en Hannuit. Dit gebied ligt op de grens
van Brabant, het Land van Luik en het Naamse.
- 16.-a-Coenen J.-a.w., deel II.
b-A.A.A., I., Charter 137.
- 17.-a-Coenen J.-a.w., nr.1149.
b-Wolters.-'Notice sur l'ancienne abbayed'Averboden',blz.106
c-Piot Ch.-a.w., blz.197.
- 18.-a-Coenen J.-a.w., nr.1890 en 1913.
b-Wolters.-'Codex diplomaticus lossensis', blz.146.
c-Piot Ch.-a.w., blz.316 en 329.
- 19.-a-Gerits Trudo-Jan.-a.w., blz.116 en 117.
b-A.A.A., I., reg.46, folio 201v°.
- 20.-a-Gerits Trudo-Jan.-a.w., blz.113.
b-A.A.A., T., reg.32, folio 120v°.
- 21.-a-Gerits Trudo-Jan.-a.w., blz.109, voetnoot 21.
b-A.A.A., I., Charter 2541 (21.02.1478).
- 22.-De ban- of tiendenklok werd in 1395 gegoten door Johannes
Hoefnaghel uit St-Truiden.
- 23.-a-Gerits Trudo-Jan.-a.w., blz.117.
b-A.A.A., reg.122, folio 71r°.
- 24.-Gerits Trudo-Jan.-a.w., blz.105 tot 124.

Deel III

**Brustem tijdens de Middeleeuwen tot aan de verwoesting van de
burcht in 1489**

A. - De kerk en de parochie

- **Christina de Wonderbare**

B. - 1. De heerlijkheid

- **2. De schepenbank**

C. - 1. De gemeente

- **2. Het wel en het wee**

D. - Militaria

De evangelisatie, die onder het Romeins bewind een aanvang had genomen, bracht overal de verlossing uit de barbaarsheid, maar ook hoop en troost aan de nieuwe christenen, die als afgesloten van de buitenwereld en vastgeklonken aan de bodem van de domeinen leefden. De kleine man, evenzeer als de machtige grondbezitter, bevorderde de vestiging van Christus' rijk door giften (01).

De graven van Loon hadden in hun domein Brustem waarschijnlijk de parochie opgericht. Het patroonschap van Laurentius is een eerste bewijs daarvoor. Ook elders stelden de graven of hun leenmannen parochies onder de bescherming van de grote Romeinse diaken, o.m. te Kozen, Bocholt, Gellik, Hamont, Meeswijk (Eisden), Overrepen en Wurfelt (Maaseik) (02). We weten daarbij dat de graven reeds vroegtijdig de grote tienden, d.i. het tiende deel der veldvruchten, bijzonder der graangewassen, die oorspronkelijk tot het onderhoud van kerk, priester en behoeftigen bestemd waren, in hun macht hadden. Het 'capitulare' van Herstal in 779 sprak reeds over de tiendenheffing. Als wereldlijke grootgrondbezitter beschouwde de graaf zowel kerkgebouw als tiendenopbrengst als privé-eigendom.

Zo lezen we in de kroniek van de Trudo-abdij (Necrologie) dat *'ten tijde van abt Thietfried een doorluchtige dame, Bertha, weduwe en God toegewijd, gravin van Vlaanderen'* (Valenciennes) en volgens dezelfde kroniek, moeder van de graaf van Vlaanderen Arnulf (03), na een bedevaart naar O.L.Vrouw te Aken in 967, op de terugreis beklemd werd door een zware verkoudheid en in de abdij van de H.Trudo enkele dagen verzorgd werd wegens haar hoge koorts.

Toen haar zoon, de edele Arnulf, die graaf van Valenciennes was, dit vernam, haastte hij zich naar St-Truiden en bezocht zijn moeder nog op haar ziekbed. Juist voor haar dood deed de zoon op haar verzoek een schenking aan God en de H.Trudo, tot redding van zijn eigen ziel en van de zielen van zijn familieleden. Dit gebeurde in tegenwoordigheid van de beide stadsheren, nl. de bisschop van Metz, Theodorik en de abt Thietfried van St-Truiden.

Hij schonk het domein Provin, gelegen bij Rijsel, aan de Deule, met horigen, grond, tienden, bossen, weiden, visvijvers en waterlopen. Arnulf schonk deze goederen vrij en erfelijk, samen met de parochiekerk en al wat deze toebehoorde. Later werd dit dorp geruild met Halmaal.

Verder begiftigde hij de H.Trudo met een bos te Melveren *'Bruderholt'* (04) en een tiendopbrengst te Brustem. Deze schenking had als doel de voorspraak van Trudo te verkrijgen voor de vergiffenis van zijn zonden. Deze laatste inkomsten kwamen waarschijnlijk voort uit het erfgoed van het Loonse Huis. De graaf van Loon schonk inderdaad naderhand de overblijvende opbrengsten weg aan getrouwe edellieden, die hem daarvoor militaire hulp boden (05). In een bevestigingsakte in 1146 van Diederik van den Elzas, graaf van Vlaanderen (1128-1168) werd melding gemaakt van het domein Provin, één der drie schenkingen. Maar over het bos te Melveren of de tienden

van Brustem werd niets geschreven. De tienden van Brustem werden later door de abdij verpacht voor 10 mark en dienden voor de dagelijkse bedeling van 6 roggebroden voor de armen.

Gravin Bertha stierf enkele uren later in hoge koorts op 16 juli 967. De kroniek vermeldde nog dat ze van koninklijke afkomst was. Omdat ze een grote weldoener was van het klooster werd haar lichaam ten tijde van Adelardus II van de oude crypte overgebracht naar het nieuwe heiligdom en bijgezet links naast het hoofdaltaar (06).

Wie was nu die mysterieuze gravin Bertha?

Dat zij tot het Loonse huis behoorde is een feit varmits zij over rechten bezat die toebehoorden aan deze familie. Zij zou een dochter kunnen zijn van Rodolf en Richilde, die in Loon een burcht bouwden in 956. Waarschijnlijk was zij dus een zuster van Lodewijk, graaf van Loon (+1000) en huwde ze met Garnelus, graaf van Avernas en Valenciennes (956-963). Zij was in 967 weduwe en had een zoon, Arnulf van Valenciennes.

De plaats van de allereerste Brustemse parochiekerk is niet gekend. Was het de huidige kerk die in 1170 binnen de omwalling van de burcht kwam te liggen en misschien toen dienst deed als bidplaats voor de slotvoogd en zijn garnizoen? Bouwde de abdij van St-Truiden buiten de versterkte militaire plaats een nieuwe kerk op het Kapelhof met de opbrengst der tienden? Was er een rivaliteit tussen de abdijen van Averbode en Sint-Truiden? Of was de lakenhandel in Brustem zo succesvol dat de gilden er een eigen kapel konden bouwen of herbouwen?

Het dorp Brustem bezat door de eeuwen heen twee kerkgebouwen, maar bleef steeds maar één parochie.

In 1139 werd '*Brustemia*' reeds vermeld als parochie, in een akte van Albero II, bisschop van Luik (1136-1145). Brustem maakte deel uit van de parochies, die ter gelegenheid van de Pinksterdagen met de bankruisen zich naar de abdij te Sint-Truiden moesten begeven om er hun offerande aan te bieden. Men zag dan uit iedere kerk een stoet gelovigen vertrekken vergezeld van vaandels, beelden der patronen en reliekschrijven.

Deze oorkonde uit 1139 werd geschreven naar aanleiding van een geschil tussen de abdij van Sint-Truiden en de kerk van Diest. De bisschop noemde al de parochiekerken op die in de Trudo-abdij hun gewoon obool (een geldstuk) moesten offeren o.a.: Montenaken, Buvingen, Hoepertingen, Velm, Aalst, Mielen, Brustem en Rijkel (07). In totaal stuurden 95 kerken een afgevaardigde van elke familie, '*uno quoque foco*', om de processie te vergezellen en er een obool te schenken (08). De parochie Brustem was toen ingedeeld in het dekenaat St-Truiden (09).

Eind 12e eeuw werd de verplichting van het familiehoofd, zich persoonlijk naar Sint-Truiden te begeven, vervangen door een '*revedance*', die '*le custos*' d.i. de bewaker van de kerk of de koster, ter plaatse kwam innen. In 1273 was de totale opbrengst 5 mark of 1200 deniers of 2400 obolen. Dus betaalden 2400 huisgezinnen hun '*revedance*'.

Tegenpaus Victor IV bekrachtigde aan de Trudo-abdij, in 1161 onder

leiding van abt Wiric, al haar voorrechten en goederen o.a. '*decinam de Brustemio*', de tienden te Brustem. Paus Alexander III deed dit ook op 15 maart 1178 (10).

Onder de drang van strengere opvattingen schonken of verkochten veel edellieden hun kerkelijke inkomsten aan abdijen of kloosters. Iets schenken aan een kerkelijke instelling was zich in lengte van dagen gebeden verzekeren en zorgen dat de ziel na het overlijden opgenomen werd in de hemelse zaligheid.

Zo waren Averbode en Herkenrode stichtingen van de Loonse gra- ven. Het moet ons dus niet verwonderen dat, terwijl de Trudo-abdij in het ongestoord bezit bleef van een deel der tienden door de erfenis van gravin Bertha, de abdij van Averbode, het andere deel van de Brustemse tienden wist te verkrijgen.

In 1224 gaf Dirk III van Altena, heer van Kortessem (11), met de toestemming van graaf Arnold IV (1223-1276), zijn grote en kleine tienden van Brustem, gedeeltelijk als aalmoes, gedeeltelijk tegen vergoeding van jaarlijks drie stuivers, Keulse munt, aan de abdij van Averbode (12).

In 1224 verklaarde Engelbert, bisschop van Keulen, dat hij de abdij van Averbode onder zijn bescherming nam met al haar be- zittingen, onder dewelke '*les grosses et minimes dimes de Brusthem*', haar geschonken door Dirk III van Altena met de toestemming van zijn tweede echtgenote Imena en van zijn neven en erfgenamen Willem en Engelbert van Horne.

In 1230 schonk deze Dirk van Altena, heer van Kortessem, '*te- gen eeuwige vergelding*' geheel vrij en onbelast het benoemingsrecht of patronaat over de kerken van Kozen en Brustem met alle bijhorigheden aan de abdij van Averbode. De afstand van dit begevingsrecht werd tegelijk gedaan met de afstand van zekere tien- den van Brustem, ten gunste der witheren van de abdij van Averbode door een Loons leenman Willem van Geten, heer van Jauche, die ze in pacht had. Deze schenkingen werden goedgekeurd door beider leenheer, graaf Arnold IV van Loon. Hij droeg tevens ook zijn aandeel over aan de norbertijnen in 1231 (13).

Een copie van deze akte, opgesteld door een notaris in 1661, berust in het rijksarchief te Hasselt. Dit wettig bewijsstuk werd opgesteld in het Latijn: '*In nomini Domini. Amen. Ego Arnoldus dei gratia comes de Los et de Chiney*' schenk aan het klooster van de H.Maria en de H.Johannes-Baptista in Averbode de bediening van de altaren en de zorg voor het tabernakel in '*villa de Brusthem, allodio nostro*'. Deze schenking werd gedaan in het jaar onzer Heren '*M CC XXX primo*' (1231) en bezegeld met '*valorium sigillum*'.

In 1232 zien we dan op aanvraag van de Loonse graaf Arnold IV de eerste witheer uit Averbode als pastoor te Brustem verschijnen. Hij is bekend onder de naam: '*frater Michaël de Averbodio*'. Daar het patronaat voor de kerken van Brustem en Kozen samen werd geschonken, werd ook de nieuwe pastoor voor de beide parochiekerken aangeduid (14).

Gerard van Geten, heer van Jauche of Jacia in Brabant (15), verrijkte Averbode in oktober 1235 met de grafelijke tienden van '*Brusteme*',

die hij in leen hield van de graaf van Loon. Hij gaf in vergoeding aan Arnold IV zijn allodiaal goed van Niholt, om het van hem in leen te houden (16).

Hierdoor bezaten de abdijen van St-Truiden en Averbode ieder de helft der tienden van de kerk van Brustem. Dit was ook de reden waarom de abt van Sint-Truiden moest tussenkomen in de herstellingen aan de kerk en in het onderhoud van de banklok. De kerkelijke grootgrondbezitter van Averbode werd de eeuwige pastoor of '*pastor primitivus*' van de geschonken kerk, met de verplichting voor de effectieve zielenzorg een vicaris of '*vicaris perpetuus*' aan te stellen.

De tiendenheffing voorzag de nieuwe abdij van de nodige inkomsten, doch stelde een einde aan de aloude zingeving van de tiendenverplichting, namelijk het rechtstreeks onderhoud van de pastoor door zijn parochianen. De lokale pastoor had geen enkele inkomst: de tienden werden immers rechtstreeks afgedragen aan de eeuwige pastoor of de abt van Averbode, die op zijn beurt enkel een '*potio congrua*' of bestaansminimum uitkeerde aan de vicaris. In het begin van de 13e eeuw poogde de Kerk de tiendenverplichting in haar aloude parochiale betekenis te herstellen door te bepalen dat zogenaamde '*kleine tienden*' door de parochianen alsnog aan hun pastoor moesten worden afgedragen. Normaal kwam telkens éénvierde toe aan de patronaathouder, de priesters, de armen en het onderhoud van het kerkgebouw.

Op donderdag 09 juli 1237 sprak Hendrik, deken van St-Servaas-kerk te Maastricht een scheidsrechterlijk vonnis uit, om het geschil bij te leggen ontstaan tussen de abdijen van St-Truiden en Averbode. Hierin werden de tienden van Brustem toegewezen aan de abdij van Averbode (17), maar er werd blijkbaar geen rekening mee gehouden want in 1250 bedroeg de volledige opbrengst voor de 2 abdijen 210 mud koren. Een mud was toen ongeveer een hectoliter. Eerst werden deze schoven op het veld afgehaald, later tegen geld verpacht in zes gangen van ongeveer 700 gulden ieder. Dikwijls maakten de boeren echter een akkoord met de tiendenaar.

Uit een akte van 30 april 1265 vernemen we dat graaf Arnold IV en zijn zoon Jan, aan meester Renier, scholaster van Tongeren en Walter de Lude of van Lauw, een Haspengouws ridder, de opdracht gaven zich te bevragen of de inwoners van Brustem, Duras, enz. aan de abdij van Sint-Truiden hun persoonlijke cijzen en gemene obolen in Luiker munt of in geld van Vlaanderen dienden te vereffenen (18). De abt had geëist dat de betaling zou geschieden in Luikse munt. De inwoners van Brustem en Duras verlangden hun cijns te voldoen in Vlaamse munt, bewerende: '*quod ipsi parati sunt solvere, pro censu capitali, unam denarium Flandrense, et, pro obolo bannali, unum copetum sive obolum Flandrensem et quod amplius solvere non tenentur*'.

'De hoofdelijke cijns, '*census capitalis*', werd betaald aan één Vlaamse denarius per hoofd, en de gemene obolen, '*obolo bannali*' (een offerande) werden berekend aan een Vlaamse obool'.

Acht maanden nadien, op 12 jan. 1266, verklaarden de onderzoekers dat deze weerspannige onderdanen de gemene obolen en de persoonlijke cijzen in '*pontpennic*' moesten betalen zoals de schepenen van

St-Truiden er over zullen beslissen: '*cum moneta illa, que dicitur pontpenninc, qua scabini sancti Trudonis dominis suis judicaverunt sua jura secularia persolvenda*'.

Een '*pontpenninc*' was zeer waarschijnlijk 1/240e van een Luik- se pond of mark, onderverdeeld in 20 stuivers. Een stuiver gold voor 12 denarii en 1 denarius was 2 obolen waard, terwijl 1 obool gelijk was aan 2 copi.

Indien de Brustemnaren verkozen hun cijns in Vlaamse rekenmunt te betalen, dan was dit klaarblijkelijk ook niet zonder bijbedoeling. Omstreeks 1260 hadden op Europees monetair vlak allerlei koerswijzigingen plaats. De Franse parisismunt kreeg door zijn prestige een hogere koers t.o.v. de Vlaamse munt. Nu volgden Vlaanderen, Brabant en Henegouwen vrijwel een gelijke standaard. De Brabantse munt stond in de 13e eeuw ongeveer in een verhouding van 2/3 t.o.v. de Luikse munt. Het was dan ook normaal dat de cijnsplichtige Brustemnaren winst trachtten te boeken wanneer ze daartoe de kans zagen.

In een oorkonde van 1296 lezen we dat Hugo III van Chalon, bisschop van Luik (1295-1301), de kerk van Brustem onder zijn hoede nam en haar inlijving bij de abdij van Averbode bevestigde. Dit werd eveneens gedaan in 1318 door bisschop Adolf van der Marck. Nu was de pastoor van Brustem onderworpen aan een tweevoudige jurisdictie: de bisschop van Luik en de abt van Averbode.

Uit het archief van Averbodes abdij leren we volgende feiten:
-Op 15 jan. 1365 werd te Luik een scheidsrechterlijke beslissing getroffen, waarbij de abt van Averbode en de inwoners van Brustem betrokken waren. Deze overeenkomst hield verband met het herstellen van de '*cancellus*' (koor), dat naar aanleiding van een kerkvisitatie erg onderkomen en bouwvallig werd bevonden. Er was sprake van vrij omvangrijke herstellingswerken, die de aanvoer van een aanzienlijke hoeveelheid bouwmaterialen vereisten. De oorkonde maakte bovendien melding van een aankoop van schalies, waardoor duidelijk werd gesteld, dat er inderdaad sprake was van een overdekte ruimte, m.a.w. een kerkkoor. Beslist werd dat de bouwmaterialen, stenen en schalies en de uitvoering van de werken door de abt en het convent van Averbode, als begevers van de kerk bekostigd moesten worden. De

parochianen van Brustem kregen de verplichting om met eigen karren, paarden en knechten de stenen binnen een straal van een mijl aan te voeren. De vrachten, die buiten deze omschrijving verricht moesten worden en het transport van de schalies van uit Luik, moesten zij eveneens met eigen vervoermiddelen verrichten, maar nu voor rekening van de abdij van Averbode.

-Op 11 juli 1395 gebeurden diverse afbetalingen in verband met daglonen en betreffende de aankoop van allerlei benodigdheden voor het gieten van een klok (19), mogelijk de ban- of tiendeklok: '*Campana de Bruythem. -Anno nonagesima quinto, XI die mensis julii, procuravit nobis Johannes faber, dictus Hoefnaghel de Sancto Trudone, unam cedula in qua contente erant expense facte ad opus campane: carbonibus XVI s.gr., pro ovis et canape Vi s.gr., pro copo VII s.gr., pro ligatura forme campane VIII s.gr., pro argilla IX s.gr., pro carbonibus lignorum V flor. Holl. Item habuit unus operarius XXXVII dietas, qualibet dieta X grossos.*

Item pro ferro in usu campane XXXVIII s.gr.

Item habuerunt sufflatores III flor. cum dimidio.

Item habuit unus carpentator de XIII dietis XXVIII placcas veteres Flandr. medietate dedimus Johanni prescripto VI flor. Gheldrie'.

Vertaling: Klok van Brustem.-In het jaar 95, de elfde juli bezorgde ons Johannes, de ambachtsman, genaamd Hoefnaghel uit St-Truiden, een briefje waarin de uitgaven voor het werk aan de klok staan vermeld: voor de kolen 16 s.gr., voor de eieren en de kip 6 s.gr., voor de haan 7 s.gr., voor de voeg van de klokvorm 8 s.gr., voor leem 9 s.gr., voor houtskool 5 Hollandse gulden.

Ook een werkmán gedurende 37 dagen, voor elke dag 10 grossen.

Ook voor ijzer gebruikt in de toren 38 s.gr.

Ook voor de blazers 3,5 gulden.

Ook een timmerman gedurende 14 dagen, 28 placcas (oude munten) uit Vlaanderen.

Door bemiddeling hebben wij aan voornoemde Johannes 6 Gelderse gulden gegeven.

-In 1399 werden herstellingswerken aan het dak uitgevoerd, waarbij zowel de abt van Averbode, begever van de kerk, als de abt van St-Truiden, die er ook rechten bezat, betrokken waren.

De werken werden betaald door Arnold Zilleken, die de helft terug ontving van de penningmeester van Averbode. '*Anno XCIX, octobris die XXI, dedi Arnoldo Zilleken de Sancto Trudone ad persolvendum preposito monasterii Sancti Trudonis II florenos Holl., quas tenebamur eidem preposito de tectura ecclesie de Bruistem*'. (20)

Vertaling: In het jaar 1399, de 21e oktober, heb ik aan Arnold Zilleken uit Sint-Truiden, proost van de Trudo-abdij, 2 gulden, Hollands geld, gegeven ter betaling, die wij aan hem schuldig waren voor het uitvoeren van werken aan het dak van de kerk te Brustem.

Heel wat herstellingen werden omstreeks het einde der 15e eeuw uitgevoerd ten gevolge van oorlogsgebeurtenissen, die plundering en vernieling in de streek brachten. Het was een zeer bewogen tijd voor de dorpen uit de omgeving van Sint-Truiden.

Met uitzondering van de betalingen voor het maken van een albe in 1472 en voor het verven van de altaargordijnen in 1475, werd in de abdijsrekeningen van het einde der 15e eeuw uitsluitend melding gemaakt van het herstellen of vervangen van gebouwen of voorwerpen uit het kerkelijk kunstbezit.

Brustem had allereerst te lijden tijdens de oorlogen, die door Filips de Goede en Karel de Stoute werden gevoerd tegen de Luikenaars, die zich verzetten tegen de Bourgondische centralisatiepolitiek.

Bij het beleg van St-Truiden en de slag van Brustem op 28 oktober 1467 werd Brustem platgelegd en gebeurden in de streek heel wat opeisingen en plunderingen. Zo werd ook de ban- of tiendeklok door de soldaten van de Bourgondische hertog opgevorderd.

Nadat de oorlogstroebelen voorlopig geluwd waren, werd op 21 febr. 1478 een overeenkomst gesloten omtrent het vervangen van de verdwenen tiendeklok: '*Dixerunt et exposuerunt campanam bannalem sive decimalem, dudum in turri ecclesie parochialis de Bruystem pendentem, per gentes armorum memorie domini Caroli, Burgundie et Brabancie ducis, tempore guerrarum, proch dolor, in patriam*

Leodiensem existentium, fore raptam et asportatam...' (21)

Vertaling: Zij hebben gezegd en vermeld dat een ban- of tiendenklok, die reeds lang (22) in de parochiekerk van Brustem hing, door gewapende mannen van de heer Karel, de hertog van Bourgondië en Brabant, in de tijd van de oorlogen, ach, die plaats hadden in het vaderland Luik, geroofd en weggesleept werd.

Beslist werd dat de abten van Averbode en St-Truiden ieder een derde van de kosten voor zich zouden nemen. Het overige derde moest door de bevolking van Brustem worden bijgedragen. De nieuwe klok werd, onder de gestelde voorwaarden, in 1479 door de Mechelse klokgieter Augustijn Quisthout gegoten.

Op 10 juli 1479 stuurde Augustijn de rekening: *'Ic Augustijn Quisthout, clockgieter tot Mechlen, kenne ende lyde ontfangen hebbende vanden eerwerdigen vader in goede den abdt tgoïdshuys van Everbode voer syn derdendeel vander clocken, by mij dit jaer geghoten, hem aenclevende inder kerken van Bruysthem bij Sint Truyen, die somme van hondert ende acht Rijnsgulden, elck stuck gerekent te XX stuf. in goede gereden penningen, van welker somme voirs. is Augustyn voirs. my houde vernuecht ende wael betaelt, scheldende dair om quijt den selven abdt voirs. ende syn goïdshuys ende alle anderen dese quitancie behouende. In kennisse der waerheyte hebbe ic mijnen zegel hier op gedruct den Xsten dach van julio XIIIIC negen en tseventich jair'*. (23)

Origineel op papier, met geplakt rond zegel in groene was.
Randschrift: s'augustini.....

De ingrijpende restauratie, die eind 15e eeuw aan de parochiekerk plaatsvond, moest niet alleen voorzien in het herstellen van oorlogsschade, maar hield zeker ook verband met een jarenlange verwaarlozing van het gebouw (24).

Velen zullen zich ooit afgevraagd hebben waarom de parochiekerk niet zoals zovele kerken langs een dorpsstraat gebouwd werd. De kerk maakte oorspronkelijk deel uit van het 'burchthof' of het domein van de burchtheer en werd dus gebouwd ten dienste van de kastelein en zijn familie.

Ze was overeenkomstig de kerkelijke symboliek 'geoosterd'. De altaren bevonden zich aan de oostkant van de kerk. Zo stond de priester bij het opdragen van het misoffer met zijn aangezicht naar het oosten, waar Jezus Christus op Golgotha zijn leven gaf voor de verlossing van de mensen.